

კოსოვო, როგორც დამოუკიდებელი ქვეყანა და მისი განვითარების პერსპექტივა

კოსოვოს დამოუკიდებლობიდან 15 წლის შემდეგ, კოსოვოში სახელმწიფო მმართველობა განაწილებულია ადგილობრივ ძალებს შორის. დროებითი ადმინისტრირების რეჟიმი, რომლის ფარგლებშიც კოსოვო წლების განმავლობაში გაეროს მიერ იმართებოდა ჩაანაცვლა არჩევნების შედეგად ლეგიტიმურად არჩეულმა ხელისუფლებამ.

კოსოვოს შემთხვევა დღემდე ინარჩუნებს აქტუალურობას და როგორც დასავლური ქვეყნების, ისე კოსოვოს დამოუკიდებლობის ოპონენტი ქვეყნების მეცნიერები თანხმდებიან, რომ სწორედ კოსოვოს პრეცედენტმა წაახალისა კრემლი განეხორციელებინა სამხედრო ინტერვენციები პოსტ-საბჭოთა სივრცეში და მხარი დაეჭირა სეპარატისტული ჯგუფების დამოუკიდებლობისთვის. სტატიაში მოყვანილია შედარებითი ანალიზი კოსოვოსა და სხვა ეთნო-სეპარატისტულ კონფლიქტებს შორის, რაც მიზნად ისახავს მათ შორის მსგავსება-განსხვავებების აღმოჩენას და კოსოვოს, როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფოს, განვითარების პერსპექტივის განსაზღვრას.

საზღვრების ურღვევობის პრინციპი და გამონაკლისები

თვითგამორკვევის უფლების სეცესიის გზით რეალიზება არც თუ ისე იშვიათია უახლეს მსოფლიო ისტორიაში. თუმცა ცალმხრივად, ანუ „მშობელი სახელმწიფოს“ თანხმობის გარეშე, გამოყოფილი სუბიექტი ყოველთვის ვერ აღწევს სახელმწიფოებრიობის აღიარების ისეთ მაღალ მაჩვენებელს, როგორც ეს კოსოვოს შემთხვევაში გახდა შესაძლებელი.

1970 წლის 24 ოქტომბერს გაეროს გენერალური ასამბლეის 2625-ე რეზოლუციით მიღებულ იქნა სახელმწიფოთა შორის მეგობრული ურთიერთობებისა და თანამშრომლობის საერთაშორისო სა-

მართლის პრინციპების შესახებ დეკლარაცია, რომელიც შეუქცევადად და ნათლად განსაზღვრავს თვითგამორკვევის უფლების განხორციელების რეჟიმებსა და ფორმებს. ესენია: „სუვერენული და დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შექმნა, თავისუფალი ასოციაცია ან ინტეგრაცია დამოუკიდებელ სახელმწიფოსთან ან ნებისმიერი სხვა, ხალხის მიერ თავისუფლად განსაზღვრული პოლიტიკური სტატუსით არსებობის გაგრძელება. ამასთან, ყველა სახელმწიფოს არა მხოლოდ არ აქვს უფლება ხელი შეუშალოს ამ პროცესს, არამედ, უფრო მეტიც, დეკლარაციის მიხედვით „მოვალეობა აქვთ ერთობლივი და ცალკეული ქმედებებით ხელი შეუწყონ ხალხთა თანაბარი უფლებებისა და თვითგამორკვევის პრინციპის რეალიზაციას, გაეროს წესდების დებულებების შესაბამისად, და დახმარება გაუწიონ გაეროს საკუთარი მოვალეობების შესრულებაში.

თუკი ადრე თვითგამორკვევის უფლება ძირითადად კოლონიალისტურ კონტექსტში გამოიყენებოდა, ცივი ომის პერიოდმა გზა გაუხსნა ვესტფალიური სისტემის ახალ ინტერპრეტაციებს. სახელმწიფო აქტორებმა დაიწყეს საერთაშორისო სამართლისთვის გვერდის ავლის გზით მარიონეტული ომების წარმოება. საერთაშორისო ურთიერთობებში ასეთი ახლად წარმოქმნილი არასახელმწიფო სუბიექტების გამოჩენა წინააღმდეგობაში მოდიოდა საერთაშორისო კანონმდებლობასთან, ასევე ვესტფალიის შეთანხმებით დაწესებულ სისტემასთან [1, 96]. მოგვიანებით, საბჭოთა კავშირის დაშლას მოჰყვა ძალაუფლების ცალკეულ სუბიექტებზე გადანაწილება. ამ პერიოდისთვის იმატა გლობალიზაციის დონემ, და გაჩნდა ახალი ტენდენცია, რომლის მიხედვითაც სახელმწიფოები საკუთარი ნებით იზღუდავენ სუვერენიტეტს საერთაშორისო ორგანიზაციების სასარგებლოდ. აქედან გამომდინარე, თანამედროვე მკვლევარების აზრით, ვესტფალიის მიერ დამყარებული წესრიგი თანდათან ქრება [2, 50].

აკადემიურ ლიტერატურაში, ძირითადად, ვაწყდებით კოსოვოს შემთხვევის ისეთ კონფლიქტებთან შედარებას, როგორიცაა მთიანი ყარაბაღის, ტაივანის, აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის კონფლიქტები. 2014 წელს უკრაინის კრიზისის დაწყების შემდეგ კიდევ უფრო გახშირდა კოსოვოს პრეცედენტზე მითითებები რუსეთის მხრიდან უკრაინასთან მიმართებითაც. ქვევით მოყვანილი ანალიზი მიზნად ისახავს გლობალური თვალთახედვიდან კონფლიქტის წარმოშობი მიზეზების აღქმის და გადაწყვეტის შესაძლებლობებს. ამასთან, წარმოდგენილი ანალიზი ცხადყოფს, რომ თითოეული კონ-

ფლიქტი ინდივიდუალური შემთხვევაა, და ბლანკეტურად მასზე „კოსოვოს პრეცედენტის“ მორგების დასაბუთება არც თუ ისე მარტივი.

მთიანი ყარაბაღი

კოსოვოს მიერ 2008 წელს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ აზერბაიჯანმა კოსოვოს ტერიტორიიდან გამოიყვანა სამშვიდობო მისიის წარმომადგენლები, რაც მიუთითებდა იმაზე, რომ კოსოვოში მომხდარ ამ პრეცედენტული ძალის მქონე მოვლენას დადებითად არ აფასებდა აზერბაიჯანი მთიანი ყარაბაღის უკვე 20 წლიან კონფლიქტთან მიმართებით.

ზოგიერთი თანამედროვე მკვლევარის შეხედულებით, კოსოვოსა და მთიანი ყარაბაღის შემთხვევების შედარებითი ანალიზი ცალსახად ადასტურებს, რომ კოსოვოს საქმეს არ გააჩნია უნიკალური მახასიათებლები მთიანი ყარაბაღის შემთხვევასთან შედარებით [3, 13]. პირიქით, შედარებითი ანალიზი ცხადყოფს, რომ ამ ორ კონფლიქტს შორის განსხვავებები განპირობებულია არა კონფლიქტების ფაქტებით, არამედ შუამავალი სახელმწიფოების გეოპოლიტიკური ინტერესებით, მათ მიერ გამოყენებული სტრატეგიებით და მოლაპარაკების პროცესით.

კოსოვოსა და ყარაბაღის შემთხვევებს შორის, მართლაც, არაერთი აშკარა მსგავსებაა. ორივე რეგიონი შედიოდა მრავალეთნიკური ფედერაციის შემადგენლობაში (შესაბამისად, იუგოსლავიასა და საბჭოთა კავშირში), რომელთა დაშლის შემდეგაც ისინი ავტონომიურად დარჩნენ ერთ-ერთი ფედერაციული ერთეულის საზღვრებში. თუმცა, თუ კოსოვოს შემთხვევაში დამოუკიდებლობა მოთხოვნილი იქნა სერბეთის იუგოსლავიიდან გამოყოფის შემდეგ, ყარაბაღის შემთხვევაში ამას ადგილი ჰქონდა აზერბაიჯანის მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვებამდე. კიდევ ერთი მსგავსება ამ ორ რეგიონს შორის მდგომარეობს იმაში, რომ ორივე შემთხვევაში ადგილი ჰქონდა ეთნიკურ წმენდას მმართველი პარტიის მიერ. კოსოვოში ამას სათავეში ედგა მილოშევიჩი, ყარაბაღში მცხოვრები სომეხი მოსახლეობის მიმართ ეთნიკურ წმენდას ახორციელებდა აზერბაიჯანი (სუმგაითის ტრაგედია).

კოსოვოს შემთხვევისგან ყარაბაღს განასხვავებს ის ფაქტი, რომ მთიანი ყარაბაღის თავდაპირველ მოთხოვნას სომხეთთან რეუნიფიკაცია წარმოადგენდა. (საგულისხმოა, რომ სწორედ აღნიშნული მოთხოვნის დაყენებას მოჰყვა მთიანი ყარაბაღის ავტონომიური

სტატუსის გაუქმება აზერბაიჯანის მიერ.) ასევე, ყარაბაღი არასოდეს ყოფილა მართული საერთაშორისო მმართველობის რეჟიმის ქვეშ, განსხვავებით კოსოვოსგან, სადაც დროებითი ადმინისტრაციული მმართველობა საკუთარ თავზე აიღო გაეროს სპეციალური წარმომადგენლებით დაკომპლექტებულმა UNMIK-მა. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ კოსოვოს კონფლიქტი მიიჩნევა გაეროს კომპეტენციის სფეროდ იქიდან გამომდინარე, რომ ის წარმოადგენს კონფლიქტს ერთი სახელმწიფოს ტერიტორიის შიგნით. რაც შეეხება ყარაბაღის კონფლიქტს, მის გადაჭრაზე პასუხისმგებლობას იღებს ეუთო, ვინაიდან იგი მიმდინარეობს ორ სახელმწიფოს, აზერბაიჯანსა და სომხეთს შორის [4, 38]. სომხეთის მიერ ყარაბაღის ტერიტორიაზე სომხური შეიარაღებული ძალების განთავსება არაერთხელ შეფასდა ოკუპაციად და გაკიცხულ იქნა ისლამური კონფერენციის ორგანიზაციის მიერ. 2010 წელს კონფლიქტში ოფიციალურად ჩაერია ევროპარლამენტი, მას შემდეგ რაც მიღებულ იქნა რეზოლუცია სახელწოდებით „სამხრეთ კავკასიაში ევროპული სტრატეგიის საჭიროება“. 2020 წელს ომის კიდევ ერთხელ გაჩაღების შემდეგ, კონფლიქტში მედიატორის როლი ძირითადად შეითავსა რუსეთმა. მისი ინიციატივით სამ მხარეს შორის (რუსეთი, აზერბაიჯანი და სომხეთი) ხელი მოეწერა ცეცხლის შეწყვეტის ხელშეკრულებას და სომხეთის მიერ დაკავებული ტერიტორიები ყარაბაღში, კერძოდ აღდამის, ქალბაჯარისა და ლაჩინის რაიონები, აზერბაიჯანს გადაეცა (აზერბაიჯანის რესპუბლიკის პრეზიდენტის, სომხეთის რესპუბლიკის პრემიერ-მინისტრისა და რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტის 2020 წლის 10 ნოემბრის განცხადება).

ეუთოს მინსკის ჯგუფის თავმჯდომარე ბ. ფასიეს თქმით, კოსოვოსა და მთიანი-ყარაბაღის კონფლიქტის გადაჭრის მცდელობებს შორის განსხვავება კი, მდგომარეობს, ერთი მხრივ, რუსეთისა და აშშ-ს განსხვავებულ გეოპოლიტიკურ ინტერესებში სამხრეთ კავკასიაში, მეორე მხრივ, თვითგამორკვევის მსურველი განსხვავებული ეთნიკური ჯგუფის არარსებობა მთიანი ყარაბაღის შემთხვევაში, რაც მას სომხეთ-აზერბაიჯანს შორის კონფლიქტის ფარგლებში ტოვებს.

ყირიმი

უკრაინაში ჯერ კიდევ ყირიმის კონფლიქტის განვითარებამ აჩვენა საერთაშორისო უსაფრთხოების სისტემის სისუსტე და მისი უუნარობა, დაიცვას აგრესიის მსხვერპლი ქვეყნების სუვერენიტე-

ტი. კონფლიქტების გაჩაღებით და შემდეგ მანიპულირებით რუსეთი იძენს მნიშვნელოვან ბერკეტებს ამ ქვეყნების პოლიტიკურ და ეკონომიკურ განვითარებაზე, მმართველობის საკითხებზე. ყირიმის ანექსია მონაშობს რუსეთის მიერ უკრაინის სახელმწიფო სუვერენიტეტის დარღვევასა და მისი საზღვრების იძულებით შეცვლის მცდელობას, რითაც რუსეთი წინააღმდეგობაში მოდის არსებულ საერთაშორისო წესრიგთან, კერძოდ კი 1975 წლის ევროპაში უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის შესახებ ჰელსინკის საბოლოო აქტის ძირითად პრინციპებთან. გლობალური სტაბილურობის ინტერესებიდან გამომდინარე, პრიორიტეტულია რუსეთის დაბრუნება ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის (ეუთოს) რეგულირების სფეროში ეუთოს წევრი სახელმწიფოების სუვერენიტეტთან მიმართებით რაიმე დათმობაზე წასვლის გარეშე [5, 204].

რუსეთის მიერ ყირიმის ანექსიას წინ უძღოდა ყირიმის ნახევარკუნძულზე რუსეთის შეიარაღებული ძალების ინტერვენცია და მნიშვნელოვანი სტრატეგიული ტერიტორიების ოკუპაცია. რუსეთი თუმცა თავიდან უარყოფდა რუსული სამხედრო ძალების ჩართულობის ფაქტს, შემდგომ განაცხადა, რომ იგი მხოლოდ „ზურგს უმაგრებდა“ ყირიმის თავდაცვის ძალებს. ოკუპაციას მალევე მოჰყვა რეფერენდუმის ჩატარების გადაწყვეტილება ყირიმის უმაღლესი საბჭოს მიერ, რომლის თარიღმაც რამდენიმეჯერ გადმოინია და, მიუხედავად იმისა, რომ იგი არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი უკრაინის საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ, საბოლოოდ 16 მარტს ჩატარდა. იქიდან გამომდინარე, რომ რეფერენდუმის ჩატარების გადაწყვეტილება არ იყო მიღებული სახელმწიფო დონეზე, მისი შედეგი არ ცნო გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ. რუსეთის მიერ ყირიმის ნახევარკუნძული ანექსირებულ იქნა 2014 წლის 18 მარტს, რის შემდგომაც ყირიმის რესპუბლიკა და სევასტოპოლი რუსეთის ფედერალურ სუბიექტებად იქცნენ. აღიარების ლეგიტიმაციისთვის პუტინმა მიუთითა კოსოვოს პრეცედენტზე – „აბსოლუტურად ისეთივე სიტუაციაში, როგორიც ყირიმში იყო, დასავლეთმა სერბეთიდან კოსოვოს გამოყოფა ლეგიტიმურად ცნო, იმის მტკიცებით, რომ არ არის საჭირო ქვეყნის ცენტრალური ხელისუფლების ნებართვა დამოუკიდებლობის ცალმხრივი გამოცხადებისთვის“. არაერთი მკვლევარის შეხედულებით, აშკარაა, რომ რუსეთი „მიმიკრიული“ მეთოდებით, საკუთარი პოლიტიკური ინტერესების სასარ-

გებლოდ „იმეორებს“ დასავლურ ნარატივს პოსტ-საბჭოთა სივრცე-ში. რუსეთი გამიზნულად მიჰყვება ამ პარადოქსულ პოლიტიკას, რომლის მიხედვითაც, ერთი მხრივ, უარს ამბობს კოსოვოს აღიარებაზე, ვინაიდან ეს წინააღმდეგობაში მოდის საერთაშორისო სამართლის ნორმებთან, მეორე მხრივ კი მიუთითებს კოსოვოს პრეცედენტზე საკუთარი სამხედრო ინტერვენციების დასასაბუთებლად [6, 11].

რუსეთის გადაწყვეტილება, ელიარებინა ყირიმი, როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფო ეფუძნებოდა საერთაშორისო მართლმსაჯულების სასამართლოს 2010 წლის საკონსულტაციო დასკვნას, რომლის მიხედვითაც კოსოვოს დამოუკიდებლობის დეკლარაცია წინააღმდეგობაში არ მოდიოდა საერთაშორისო სამართალთან. რუსეთმა საკუთარი პოზიცია გაამყარა ისტორიული არგუმენტით, რომლის მიხედვითაც ყირიმი საუკუნეების განმავლობაში ეკუთვნოდა რუსეთს, სანამ იგი არაკანონიერად არ გადაეცა უკრაინას 1950-იან წლებში. ყირიმის ანექსია სულ მალე რუსეთის 2022 წლის უკრაინის ომის მოსამზადებელ სცენად იქცა. უკრაინაში შეჭრამდე ერთი დღით ადრე, რუსეთმა დამოუკიდებლად ცნო დონბასის რეგიონში მდებარე დონეცკისა და ლუჰანსკის ოლქები, რაც, მისი დასაბუთებით, გარდაუვალი იყო ჰუმანიტარული მიზეზებიდან გამომდინარე, მშვიდობიანი მოსახლეობის, მათ შორის ეთნიკურად რუსი მოსახლეობის დასაცავად, რომელთაც ემუქრებოდათ ფიზიკური განადგურება უკრაინის ხელისუფლების მიერ. ამ შემთხვევაშიც, რუსეთმა მითითება გააკეთა გაეროს სასამართლოს 2010 წლის საკონსულტაციო დასკვნაზე და განაცხადა, რომ თვითგამორკვევის უფლების რეალიზების დროს არ არსებობს ვალდებულება (უკრაინის) ცენტრალური ხელისუფლებისგან ნებართვის მოპოვების, როგორც ამას არ ჰქონია ადგილი კოსოვო-სერბეთის შემთხვევაში.

საერთაშორისო ურთიერთობების მეცნიერები თანხმდებიან, რომ კოსოვოს პრეცედენტი არარელევანტურია უკრაინის შემთხვევისთვის, რომლის ერთადერთი მიზანია რუსეთის ფედერაციას „შესძინოს“ უკრაინის ტერიტორიები. თუმცა არსებობს მოსაზრება, რომ რუსეთი დასავლეთმა „გამოიწვია“, რაც გამოიხატებოდა უკრაინის პრო-დასავლურ დემოკრატიად ქცევის მცდელობაში, მისი ნატოში განწევრიანების რეალურ პერსპექტივის შეთავაზებით. ჯონ მიაჩინ-მერის შეხედულებით, პუტინის მიერ ომის გაჩაღების ამოცანა იყო უკრაინის ნატოში განწევრიანების ძალისხმევის გაპროტესტება, რი-

თაც ღიად დაუპირისპირდა ნატოს გაფართოების იდეას რეგიონში.

ტაივანი

საინტერესოა, რომ ზემოთ განხილული რეგიონებისგან განსხვავებით, ტაივანის სტატუსი ყოველთვის ისეთი საკამათო არ ყოფილა, როგორც ეს დღესაა. ტაივანის სახელმწიფო, ოფიციალურად ჩინეთის რესპუბლიკა ("Republic of China") გაეროს ქარტიის ერთერთი პირველი ხელმომწერი იყო 1945 წელს. ჩინეთის სამოქალაქო ომის დასრულებისას, მას შემდეგ რაც კომუნისტებმა დააარსეს ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკა ჩინეთის ძირითად ტერიტორიაზე, ჩინეთის რესპუბლიკის მთავრობა იძულებული გახდა, გადასახლებულიყო ტაივანის კუნძულზე. ამასთან ორივე რესპუბლიკა განაგრძობდა როგორც ჩინეთის ძირითადი ტერიტორიის, ისე ტაივანის კუნძულის საკუთარ ტერიტორიად გამოცხადებას. ცივი ომის პერიოდმა კომუნისტური ჩინეთის საყოველთაო ცნობის საკითხი გააჭიანურა, თუმცა 1960-იანი წლებისთვის გაეროს წევრი სახელმწიფოების ნახევარმა ოფიციალურად მხარი დაუჭირა მას ხელისუფლებას, რასაც მოჰყვა ტაივანის სახელმწიფოს აღიარების გაუქმება. ეს პროცესი კიდევ უფრო გაძლიერდა მას შემდეგ, რაც ტაივანი ოფიციალურად გარიცხული იქნა გაეროდან 1971 წელს, და გრძელდება მას შემდეგ.

ჩინეთი არ ცნობს კოსოვოს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ. ჩინური ხელისუფლება ნატოს მიერ კოსოვოში განხორციელებულ ინტერვენციას მიიჩნევს აშშ-ს აგრესიის გამოხატულებად, რომელიც ემსახურებოდა, უპირატესად, ამერიკულ მიზნებს და რასაც შეუძლია აშშ წაახალისოს ჩინეთში ინტერვენციისკენ. გერმანული მედიის მიხედვით, კოსოვოს სტატუსის თაობაზე ჩინეთის პოზიციაზე გაელენას ახდენს როგორც ჩინეთის პრინციპული მოწოდება, არ ჩაერიოს მესამე სახელმწიფოთა საშინაო საკითხებში, ისე ჩინეთის ინტერესი, არ გაღვივდეს დაძაბულობა ტიბეტის, სინძიანგისა და ტაივანის სეპარატისტულ რეგიონებში [7, 10].

საქართველო

“კოსოვოს პრეცედენტი მოსკოვისთვის ერთგვარ უნიკალურ მოდელად იქცა ამა თუ იმ ტერიტორიაზე საკუთარი სამხედრო-პოლიტიკური ინტერვენციების შედეგად შექმნილი მარიონეტული რეჟიმების „ლეგიტიმური“ არსებობის გასამართლებლად“ – აღნიშნავს ისტორიის დოქტორი კახაბერ ყალიჩავა. თუმცა მისი შეხედულებით, მოსკოვის მოქმედებები მის სამეზობლოში მკვეთრად განსხვავდებო-

და დასავლეთის სამხედრო-პოლიტიკური მოქმედებებისგან კოსოვო-ში. მიუხედავად ამისა, ყალიჩავა სკეპტიკურად აფასებს კოსოვოს აღიარებით ავტონომიური ერთეულის სეცესიის პრეცედენტის შექმნას, მაშინ, როცა დღევანდელ რეალობაში მსოფლიოს მასშტაბით შიდასახელმწიფოებრივი კონფლიქტის საკმაოდ ბევრ შემთხვევას ვაწყდებით. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ დასავლეთს არ გაუთვალისწინებია არც რუსეთის მხრიდან კოსოვოს პრეცედენტად აღქმის საფრთხე, რასაც მოჰყვა მისი სამომავლო პოლიტიკის აღნიშნული პრეცედენტის ჩარჩოზე მორგების არაერთი მცდელობა [8, 248].

ქართულ აკადემიურ სივრცეში არსებული მოსაზრებით, კოსოვოს კონფლიქტი, ისევე როგორც აფხაზეთისა და „სამხრეთ ოსეთის“ საკითხი თანამედროვე მსოფლიოს წამყვანი ძალების პოლიტიკური ინტერესების სფეროში მოექცა, რის გამოც სხვადასხვანაირად ფასდება დასავლურ და რუსულ ისტორიოგრაფიაში [9, 4]. აღსანიშნავია, ქართულ სამეცნიერო და პოლიტიკურ სივრცეში გამოხატული პოზიციის ორგვარი ხასიათი – ერთი მხრივ, საქართველო არ ცნობს რუსეთის მიერ „კოსოვოს სცენარის“ მიხედვით განხორციელებული მოქმედებების კანონიერებას საქართველოს ტერიტორიაზე, ანუ მიიჩნევს, რომ არ აქვს რაიმე საერთო კოსოვოს შემთხვევასთან, მეორე მხრივ, საქართველო უარს აცხადებს კოსოვოს როგორც ყოფილი ავტონომიური ერთეულის დამოუკიდებლობის აღიარებაზე (მაშინაც, როცა „კოსოვოსა და აფხაზეთ-სამხრეთ ოსეთის შემთხვევებს ერთიმეორესთან კავშირი არ აქვს“). ასეთი მიდგომით, უნდა ვივარაუდოთ, რომ საქართველო, თავს იზღვევს იმ პრეცედენტის აღიარებისგან, რომელიც, რუსეთის დასაბუთებით, ერგება საქართველოს რეალობას.

თანამედროვე ქართველი მეცნიერები ბრალს დებენ დასავლურ სახელმწიფოებს, რომ მათ ვერ შეძლეს განეჭვრიტათ კრემლის საპასუხო რეაქცია და კოსოვოს საკითხის პრეცედენტად აღქმის საშიშროება, რაც სულ მალე რეალობად იქცა და გამოიხატა 2008 წელსვე რუსეთ-საქართველოს ომში, შემდგომ კი 2014 წლიდან უკრაინის კრიზისში. ანალოგიური პოზიცია აქვს EULEX-ის ფარგლებში მომსახურე საერთაშორისო მოსამართლე დინ პინელსს, რომელიც 2008 წელს საქართველოში განვითარებულ მოვლენებს პირდაპირ კოსოვოსთან შემხებლობაში განიხილავს და განმარტავს, რომ სამხრეთ ოსეთის და აფხაზეთის დამოუკიდებლად გამოცხადებით ადგილი ჰქონდა რუსეთის მიერ პრეცედენტის სრულყოფილ იმპლემენტაციას.

კოსოვო-სერბეთის დიალოგი და კონფლიქტის დარეგულირების პერსპექტივა

ევროკავშირის ეგიდით გამართული დიალოგის ერთერთ უმნიშვნელოვანეს მიღწევად მიიჩნევა 2013 წელს მიღწეული ბრიუსელის შეთანხმება, რომლითაც საფუძველი ჩაეყარა სამართლებრივი სისტემის ინტეგრაციას ჩრდილოეთ კოსოვოში [10, 7]. აღნიშნული გულისხმობს პირველ რიგში სერბული სასამართლოების ფუნქციონირების შეწყვეტას ჩრდილოეთ კოსოვოს ტერიტორიაზე, ასევე სამართალშეფარდების მხოლოდ კოსოვოს კანონმდებლობის საფუძველზე განხორციელებას. ინტეგრაცია გარდაუვალი იყო იმდენად, რამდენადაც სერბულ სასამართლო სისტემას უჭირდა კოსოვოს პოლიციასთან თანამშრომლობა, რაც შეუძლებელს ხდიდა სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულებას. ჩრდილოეთ კოსოვოში არსებული კოსოვოს სასამართლო ანალოგიურ სირთულეებს აწყდებოდა, რის გამოც კოსოვოს სასამართლომ ადგილმდებარეობაც კი შეიცვალა – მოხდა მისი ჩრდილოეთიდან სამხრეთით გადატანა, 60 000-მდე გაჭიანურებული, განსახილველი საქმით (კოსოვოს სახალხო დამცველის ინსტიტუტის ანგარიში, 2016). სერბეთის სახელმწიფოს წარმომადგენლებისა და ადგილობრივი უმცირესობების ლიდერების მხრიდან დადებითად შეფასდა ინტეგრირებული სასამართლო სისტემის ამოქმედება, გამომდინარე მისი ნეიტრალური ხასიათიდან. მოსამართლეთა კოლეგიები დაკომპლექტებულია ჩრდილოეთ კოსოვოს ეთნიკური შემადგენლობის პროპორციულად, რაც ნიშნავს: მოსამართლეთა უმრავლესობა ეთნიკურად სერბია.

კოსოვო-სერბეთს შორის დიალოგისთვის ასევე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა 2015 წელს კოსოვოს სასამართლო სისტემაში განხორციელებულ მორიგ რეფორმას – ამოქმედდა ორი მნიშვნელოვანი მექანიზმი – „სპეციალური სასამართლო პალატა“ და „სპეციალიზებული პროკურატურა“ კოსოვოს ტერიტორიის გარეთ. კერძოდ, კოსოვოს ახალი საკონსტიტუციო ცვლილებით შეიზღუდა პრიმტივის საკონსტიტუციო სასამართლოს იურისდიქცია და მისი კომპეტენციების ნაწილი გადაეცა ჰააგის საკონსტიტუციო პალატას. ეს სპეციალური სასამართლო ე. წ. „წარმოებული ძალაუფლების პროდუქტია“ (Derivative constituent power), რაც, თავის მხრივ, კოსოვოს სახელმწიფოს მშენებლობის საერთაშორისო დონეზე მართული პროექტის განუყოფელი ნაწილია.

ამ უნიკალურ სასამართლო ინსტიტუტს გამოარჩევს ორი მახასიათებელი – მისი საერთაშორისო ხასიათი და დამოუკიდებლობა. სპეციალური სასამართლო არაა აგებული ჰიბრიდული ტიპის სასამართლოს კლასიკური მოდელზე, თუმცა ის არც ტრადიციული გაგებითაა საერთაშორისო სასამართლო. ჰიბრიდული (სასამართლო) ტრიბუნალები კომპლექტდება როგორც უცხოელი, ისე ადგილობრივი მოსამართლეებისგან, რომლებიც თანასწორი უფლებამოსილებით სარგებლობენ. ამ შემთხვევაში ასე არაა – კოსოვოს მოქალაქეს არ აქვს უფლება იმუშაოს სპეციალურ სასამართლოში არც მოსამართლის, პროკურორის ან რაიმე სხვა პოზიციაზე. ასევე საინტიერესოა, რომ სასამართლო არ ფინანსდება კოსოვოს ხელისუფლების მხრიდან. კოსოვოს სპეციალური სასამართლო არ შეიძლება გავაიგივოთ არც საერთაშორისო სასამართლოსთან ვინაიდან იგი კოსოვოს იუსტიციის სისტემის ნაწილია. ამასთან, როგორც ჰიბრიდული, ისე საერთაშორისო სასამართლო ფუძნდება საერთაშორისო აქტის საფუძველზე – კოსოვოს სპეციალური სასამართლო კი დაფუძნდა კოსოვოს შიდა კანონმდებლობის საფუძველზე, კერძოდ 24-ე საკონსტიტუციო ცვლილებით (კონსტიტუციის 162-ე მუხლი). შესაბამისად სპეციალური სასამართლო ყველაზე მეტად „ინტერნაციონალიზებულ სასამართლოს“ შეესაბამება და სწორედ ამ მახასიათებლის გათვალისწინებით, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ მას ექნება დადებითი ეფექტი სერბეთ-კოსოვოს შორის ურთიერთობების ნორმალიზაციაზე.

დასკვნა

კვლევის ფარგლებში მიმოხილულ იქნა საერთაშორისო თანამეგობრობის მხრიდან ახალი სახელმწიფოს აღიარების სხვადასხვა შემთხვევა და ფორმა. თითოეული მოყვანილი შემთხვევის მცირე ანალიზი ცხადყოფს, რომ ყველა შემთხვევა ინდივიდუალურია და ეყრდნობა როგორც ისტორიულ, ისე გეოპოლიტიკურ ფაქტორებს. ასე მაგალითად, ევროკავშირი ნაკლებად ერევა მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტში, სადაც რეგიონალური მედიატორის როლს რუსეთი თამაშობს. აშშ-სა და ევროკავშირს ასევე არ სურთ არც ჩინეთთან დიპლომატიური ურთიერთობების გაფუჭება, რის გამოც მათ ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ხელისუფლების პირველი მოთხოვნისთანავე გაეროს წევრი ქვეყნებიდან გარიცხეს ტაივანი.

უკანასკნელ ათწლეულში კოსოვო-სერბეთს შორის „შერიგების პოლიტიკის“ ფარგლებში ევროკავშირის მხარდაჭერით რამდენიმე მნიშვნელოვანი ცვლილება განხორციელდა. მიუხედავად იმისა, რომ, ერთი შეხედვით, აღნიშნული ცვლილებები კვლავ კოსოვოს სუვერენიტეტის შეზღუდვის ხარჯზე გახდა შესაძლებელი, საბოლოო ეფექტს დადებითი გავლენა უნდა ჰქონოდა კოსოვოს მიერ სახელმწიფოებრიობის შენარჩუნებაზე. თუმცა, ვითარება კოსოვოში, განსაკუთრებით კი სერბებით დასახლებულ ჩრდილოეთ კოსოვოში კიდევ უფრო დაიძაბა, 2022 წლიდან კი იგი „კრიზისულად“ შეფასდა. აღნიშნული მიუთითებს იმაზე, რომ კოსოვოს შემთხვევა განსაკუთრებულია არა მხოლოდ იმით, რომ მის სახელმწიფო სტატუსს სრულად არ აღიარებს საერთაშორისო თანამეგობრობა, არამედ იმითაც, რომ კოსოვოს სახელმწიფოებრიობა მის საზღვრებს შიგნითაც არაა სრულად აღიარებული. ევროკავშირის მხრიდან უკვე ადგილი ჰქონდა ე. წ. „მინის გაცვლის“ შეთავაზებას ორივე სახელმწიფოს მიმართ, რაც ითვალისწინებს ჩრდილოეთ კოსოვოს რეგიონის სერბეთისთვის დათმობას, სანაცვლოდ კი, სერბეთის საზღვრებში მდებარე ალბანელებით დასახლებული რეგიონის კოსოვოსთვის გადაცემას [11, 5]. თუმცა შეთავაზება შეთავაზებად რჩება და სერბეთი არ განიხილავს არანაირ დათმობაზე წასვლას. აღსანიშნავია, რომ კონფლიქტის დაძლევის ყოველ დისკუსიაში მონაწილეობენ დასავლური სახელმწიფოები, ბალკანეთის რეგიონში დაძაბულობის კიდევ ერთი ტალღის თავიდან არიდების განზრახვით, რომელსაც რეგიონალურ დონეზე სხვა კონფლიქტების გაჩაღებაც შეიძლება მოჰყვეს.

დამონშებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. Patton, S., *The Peace of Westphalia and its Affects on International Relations, Diplomacy and Foreign Policy*, The Histories, Volume 10 Issues 1, 2019
2. Mathews, J.T., „Power Shift“, *Foreign Affairs*, 2008.
3. Torosyan, T., *Perspectives of Rights and Challenges of Political Interests in Conflict Resolution: The Cases of Kosovo and Nagorno-Karabakh*, 2012.
4. Arakelian M., *Comparative analysis of the application of the principle of self - determination in the cases of Kosovo and Karabakh*, 2010.

5. წერეთელი მ., Can Russia's Quest for the New International Order Succeed?", *Orbis*, Volume 62, Issue 2, 2018.
6. Ingimundarson, V., The 'Kosovo Precedent': Russia's justification of military interventions and territorial revisions in Georgia and Ukraine, 2022.
7. Jamar H., Vigness M. K., Applying Kosovo: Looking to Russia, China, Spain and Beyond After the International Court of Justice Opinion on Unilateral Declarations of Independence", Cambridge University Press, 2019.
8. ყალიჩავა კ., კოსოვო, აფხაზეთი, ცხინვალის რეგიონი: თანამედროვე კონფლიქტების ისტორიულ-შედარებითი ანალიზი, 2019.
9. ალექსიძე, ლ., დააკნინა თუ არა „კოსოვოს პრეცედენტი“ სახელმწიფოთა საერთაშორისო თანამეგობრობის ერთგულება გაეროს წევრ-სახელმწიფოთა ტერიტორიული მთლიანობის ხელშეუხებლობისადმი საქართველოს ჩათვლით? 2010.
10. Semenov A., Legal and Political Contradictions in Kosovo: Limits of the Brussels Agreement", *SAGE Open*, 12(4), 2022.
11. Rossi M., A land swap between Kosovo and Serbia would be deeply problematic – and potentially dangerous", *LSE European Politics and Policy (EUROPP)*, 2018.

Ani Bukia

Doctoral student at the faculty of Law and International Relations, Georgian Technical University

Kosovo as an independent country and its development prospects

Summary

The case of Kosovo remains relevant to this day, and scholars from both Western countries and those opposing Kosovo's independence agree that it was the Kosovo precedent that encouraged the Kremlin to make military interventions in the post-Soviet space and support separatist groups for independence. The article presents a comparative analysis between Kosovo and other ethno-separatist conflicts, aiming to find similarities and differences between them and to carry out an assessment of the development perspective of Kosovo as an independent state.